

OUDEGA

AAN HET WATER

GEBIEDSVISIE: ONDERDEEL VAN
DRACHTEN | SMALLINGERLAND
OOSTELIJKE POORT NAAR
DE FRIESE MEREN

VOORWOORD

1.0

AANLEIDING

2.0

VISIE OP HOOFDLIJNEN

3.0

ONTWIKKELINGSVISIE

4.0

INRICHTINGSSCHETS

OUDEGA

5.0

VAN STRATEGIE NAAR

REALISATIE

Oudega is met ongeveer 1700 inwoners één van de grotere kernen in Smallingerland.

Het is een dorp met een levendig en actief karakter waarbij de mensen die er wonen én werken nauw zijn betrokken. Toch wordt het steeds lastiger het niveau aan voorzieningen op peil te houden.

Oudega en zelfs heel Smallingerland ontleent haar betekenis vanuit het verleden vooral aan de ligging aan het open en bevaarbare water. In de loop van de tijd zijn Oudega en Drachten steeds verder van dit water komen te liggen en veranderden de waterzijdes in achterkanten. Gemeente en provincie willen Smallingerland weer dichterbij de Friese Meren brengen.

De kansen op versterking van de omgeving van Oudega zijn te vinden in het gebied zelf. Oudega ligt op een uniek kruispunt van landschappen: De Alde Feanen, De Friese Meren en De Noardlike Fryske Wâlden. Hierin liggen mogelijkheden die verder gaan dan alleen het vergroten van het wateroppervlak. Het gaat dan in eerste instantie om het onderkennen van die potentiële kwaliteit, het creëren van kansen en het benutten hiervan wanneer deze zich voordoen.

Gemeente en provincie hebben daarom samen voor deze omgeving een gebiedsvisie geschreven. De visie is bedoeld als inspiratiebron voor realisatie door overheden, instanties, ondernemers en bewoners. Dit is dus geen kant-en-klaar plan, maar een palet waarmee een omgeving letterlijk ingekleurd kan worden. Veel hangt af van concrete initiatieven, die soms al op korte termijn gerealiseerd kunnen worden. Op deze wijze kan stap voor stap en met de juiste partijen worden toegewerkt naar een situatie, waarbij Oudega weer wordt ervaren als een dorp aan het water met een rijk cultuurhistorisch verleden.

College van Gedeputeerde Staten, Fryslân

College van burgemeester en wethouders, Smallingerland

Europese project Interreg IVC – Sigma for Water

Sigma for Water is een Interreg IVC project voor kennisuitwisseling over wateropgaven. De provincie Fryslân is leadpartner van dit project. Vanuit Europa is geld beschikbaar gesteld voor internationale samenwerking om zo met de uitwisseling van deskundigen een kwaliteitsslag te maken. Met als resultaat duurzame meren en moerasgebieden waarbij een integrale afweging heeft plaatsgevonden betreffende de waterkwaliteit, vergroten van het wateroppervlakte, de natuurelementen en toeristische voorzieningen. Samen met regionale partners uit Duitsland, Groot Brittannië, Polen, Italië, Griekenland, Hongarije en Roemenië worden hiervoor integrale gebiedsplannen gemaakt.

O u d e g a a a n h e t w a t e r

1.0 AANLEIDING

Historie

Vanaf de 8ste eeuw is sprake van bewoning bij Oudega. Eerst nog aan de randen van het veengebied. Vanuit de Oer-Ee (nu Smalle Ee en Wijde Ee) is het landschap ontgonnen in lange evenwijdige stroken in de noord-zuid richting. In de loop van de tijd zijn de stroken in kleinere stukken verdeeld. De boeren kregen door de ontwatering van het veengebied te maken met inklinking van de grond. Uiteindelijk konden zij daar niet meer blijven wonen en trokken meer "het binnenland" in naar de hoger gelegen streken. Vanaf de 11de/12de eeuw vormt zich de kern Oudega (met Romaanse kerk). In de daaropvolgende periode is Oudega de belangrijkste kern van de Grietenij Smallingerland. In die tijd wordt ook recht gesproken, door de Grietman, in het voormalige Rechthuis dat nog aan de Buorren staat.

De Oudegaasterdijk vormde lange tijd de enige verbinding over land. In de herfst en winter was Oudega vaak omgeven met water. Het was ook een periode dat de omgeving beduidend minder boomrijk was dan tegenwoordig.

Het transport ging destijds vooral over het water. Oudega had al vanaf 1712 een veerschipperscontract. De omliggende plaatsen waren verplicht via Oudega hun producten te verhandelen. Uiteindelijk waren er in de 20ste eeuw nog twee beurtschippers in Oudega.

Na vertrek van de grietman verkommerde het dorp. De economie werd gestimuleerd door de oprichting van de coöperatieve zuivelfabriek en inpoldering van onder andere de Jan Durkspolder en de Oudegaaster Zanding voor de landbouw.

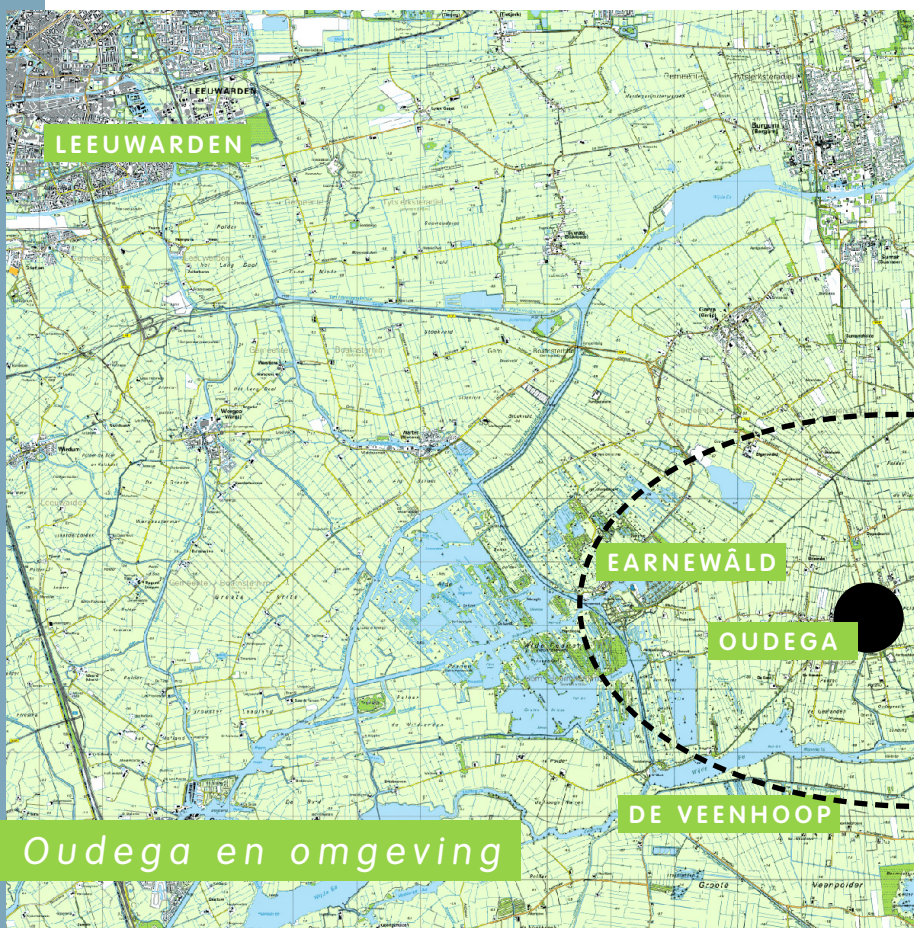

In 2008 zijn de provincie Fryslân en de gemeente Smallingerland gestart met een onderzoek naar de mogelijkheden voor een nieuw meer bij Oudega. Vanuit het Europees programma Interreg 4C – Sigma for Water is hiervoor subsidie beschikbaar gesteld. In eerste instantie was de achterliggende vraag naar zand voor de aanleg van De Centrale As een ontwikkeling die de kansen voor realisatie zou vergroten en de koers van het onderzoek bepaalde. Deze vraag is niet meer urgent. De visie is daarom breder opgesteld en uitgebreid naar een visie voor het gebied tussen Drachten en Earnewâld.

Er zijn verschillende redenen om een visie voor dit gebied te ontwikkelen.

1. Niets doen leidt tot achteruitgang

Oudega is een relatief klein dorp, geïsoleerd door de ligging tussen wegen en water. Het heeft een sterke sociale cohesie en een groot aantal voorzieningen en bedrijven. In de afgelopen jaren is het gebied rondom de dorpskern met haven in kwaliteit afgenomen. De zuivelfabriek wacht al lange tijd op een herbestemming en het gebied bij de haven wekt een

verlaten indruk. De leefbaarheid van Oudega is sterk afhankelijk van de uitstraling van de haven en de ruimte daar omheen. Een nulsценario (niet ingrijpen) leidt tot stilstand en verdere achteruitgang.

2. Nieuwe bedrijvigheid leidt tot werkgelegenheid en vitaliteit

Toerisme en recreatie zijn één van de meer kansrijke economische sectoren in Friesland. Dat geldt volgens het gemeentebestuur zeker ook voor Smallingerland en de omgeving van Oudega. De sector zorgt voor werkgelegenheid en vitaliteit op het platteland. Dit gegeven vraagt om uitwerking.

3. Benutten natuurlijke kansen

De omgeving van Oudega vormt een uniek gebied met bijzondere kansen voor het ontwikkelen van nieuwe natuur ter versterking van het De Alde Feanen en de Noardlike Fryske Wâlden. Spreiding van het recreatief gebruik over een groter gebied levert een minder grote druk op voor het Nationaal Park De Alde Feanen.

4. Naar een duurzaam watersysteem

Het watersysteem heeft een impuls nodig. Kades zijn toe aan onderhoud en bij westenwind is er sprake van een hinderlijke opstuwing in de Monnike Ee. Bovendien voldoet het watersysteem op lange termijn niet aan de wensen van duurzaam waterbeheer. Ook zitten in de betrekkelijk smalle Nieuwe Monnikereppel de beroeps- en pleziervaart letterlijk in elkaars vaarwater.

Verbinding zoeken met De Alde Feanen

Verbinding zoeken met De Fryske Wâlden

Doel van deze gebiedsvisie

Met deze gebiedsvisie willen provincie en gemeente voor de omgeving van Oudega een flexibel en duurzaam toekomstperspectief bieden, dat mede door haalbare lokale ontwikkelingen en initiatieven kan worden uitgevoerd.

In de visie zijn de kansen op het gebied van recreatie, natuur en water in beeld gebracht. Vanuit een visie voor het gebied tussen Leeuwarden en Drachten wordt ingezoomd op een waterfront bij Oudega.

Het is een visie waaraan door de markt en de overheid de komende 50 jaar stapsgewijs invulling kan worden gegeven. Met het leggen van kleine en grote puzzelstukjes (kleinschalige en meer grootschalige maatregelen) wordt over een lange periode het toekomstbeeld ingevuld. Een vervolgstap is om voor deze gebiedsvisie de (integrale) projecten en initiatieven voor de korte termijn concreet in beeld te brengen.

2.0 VISIE OP

Landschap en cultuurhistorie als inspiratie

Het landschap rondom Oudega heeft een landschappelijk interessante ligging en is van (historisch) belang voor het dorp als hoofdplaats van de grietenij Smallingerland. De natuurlijke gradiënt van hoog en laag (de 'nullijn'/0.00 NAP) is uniek voor Nederland. De overgang van zand naar veengronden is minstens zo bijzonder en kan, door de juiste ingrepen nu, op lange termijn zelfs leiden tot de ontwikkeling van (hoog)veen. Het water dat in het verleden deel uitmaakte van de omgeving van Oudega is grotendeels verdwenen. Peigaten zijn ingepolderd en het contact met het (grote) water is grotendeels verloren gegaan. In het netwerk van de Friese meren is Oudega slechts door middel van één watergang verbonden met Smalle Eesterzanding. De haven en vaart zijn de enige binding met het waterrijke verleden.

De landschappelijke gradiënt, de ontwikkeling van de dorpen en het verdwenen water bieden kansen voor regionale en lokale toeristische en recreatieve ontwikkelingen; zo kunnen op basis van deze kwaliteiten in de oostwestelijke richting de verbindingen tussen Drachten en Earnewâld versterkt worden en in noordzuidelijke richting aan Oudega een nieuw 'gezicht' aan het water gegeven worden.

Entrees vanaf weg en water

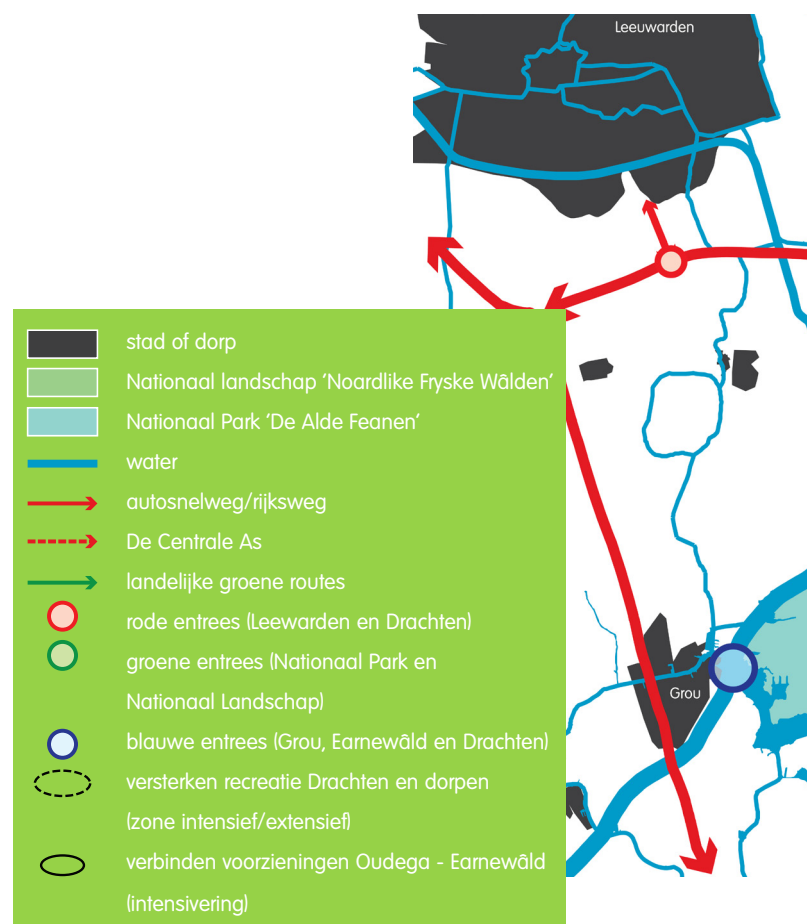
Goede voorzieningen en herkenbare entrees van De Alde Feanen en de Noardlike Fryske Wâlden dragen bij aan de leefbaarheid in de dorpskernen. Het verbeteren van de 'groene', 'rode' en 'blauwe' entrees maakt het gebied beter bereikbaar en toegankelijk.

De visie op hoofdlijnen geeft de kansen aan voor het gebied tussen Drachten en Leeuwarden, bereikbaar vanaf de Wâldwei aan de noordzijde en vanaf het water aan de zuidzijde. Deze kansen richten zich op het versterken en benutten van unieke recreatieve en natuurlijke kwaliteiten en het herkenbaar maken van het landschap. De visie op hoofdlijnen is uitgewerkt in een ontwikkelingsvisie (3.0) voor het gebied tussen Drachten en Earnewâld en een inrichtingsschets (4.0) voor Oudega.

Aansluiting op de Friese meren

Recreatie en toerisme is een belangrijke groeisector, waarbij de watersport één van de belangrijkste subsectoren is. De provincie wil daarom met het Friese Merenproject het Friese merengebied en de omringende dorpen en steden versterken.

De kracht in het gebied rondom Oudega ligt in de relatie tussen land en water. Drachten en Oudega maken deel uit van dit Friese merengebied en vormen de oostelijke entree. Het is van belang Drachten en Oudega beter te laten aansluiten op het Friese merengebied. De plaatsen hebben een impuls nodig om aantrekkelijker en beter toegankelijk voor waterrecreanten te zijn.

HOOFDLIJNEN

Het landschap als voortuin van Drachten

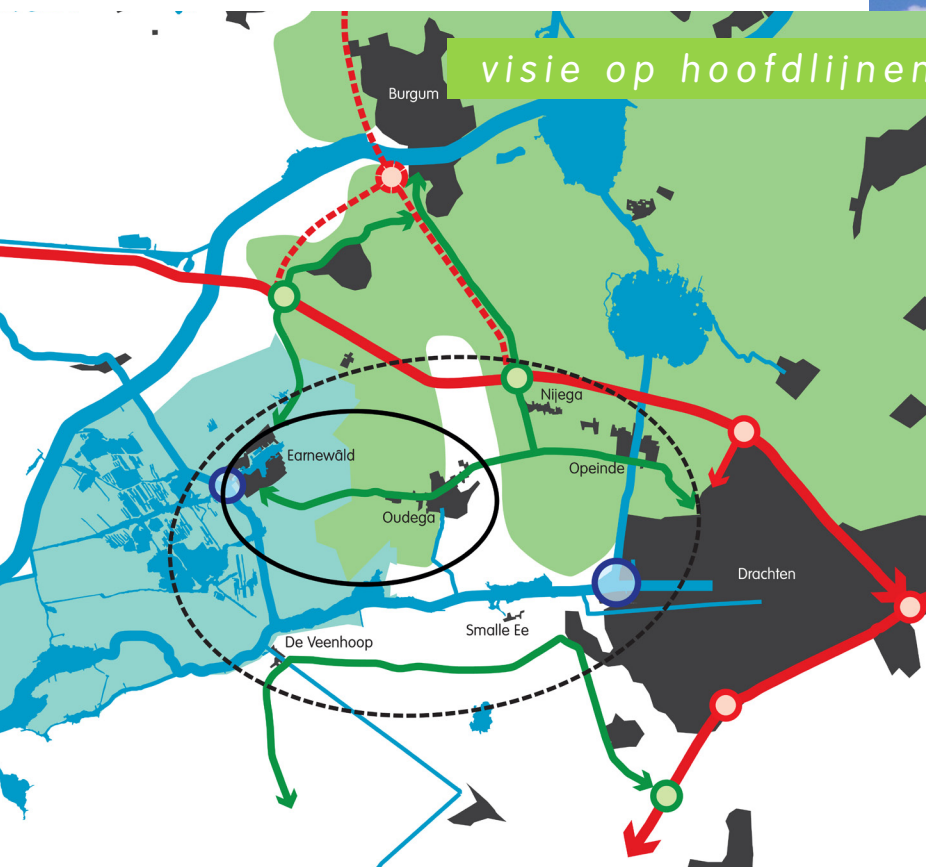
Oudega grenst aan een prachtig en waardevol (nationaal) landschap: De Alde Feanen en Noardlike Fryske Wâlden. Dit landschap vormt de 'voortuin' van Drachten, waarbij de westelijke stadsrand nadrukkelijk ruimtelijke en functionele verbeteringen nodig heeft om aan te kunnen sluiten bij deze bijzondere kwaliteiten. Een betere aansluiting vanuit Drachten op het landschap biedt mogelijkheden voor het maken van kleinere en grotere ommetjes, op de fiets of wandelend, langs aantrekkelijke gebieden en voorzieningen. Het landschap wordt daardoor beter toegankelijk en beleefbaar.

Spreiding recreatie en natuur bij het Nationaal Park

Nationaal Park De Alde Feanen is een populaire bestemming. Zonering en spreiding van het recreatief gebruik blijven voortdurend een aandachtspunt voor een goed evenwicht tussen recreatie en natuur. Intensivering van recreatie aan de oostzijde van Nationaal Park De Alde Feanen, tussen Earnewâld en Oudega vergroot het recreatief areaal en vermindert de druk op de westzijde van De Alde Feanen. Spreiding van de (water) recreatie zal de recreatie(druk) in De Alde Feanen, met name in het voor- en naseizoen verminderen waardoor er meer rust en ruimte is voor de natuur.

*Spreiden recreatiedruk
in De Alde Feanen*

*Oudega en Drachten
als entree van de
Friese meren*

Onderzoek naar opwaardering beroepsvaarweg naar Drachten

Door De Alde Feanen en langs Oudega loopt de beroepsvaarweg naar de grootste binnenhaven van Fryslân, Drachten. Deze haven is een economische factor en van belang voor de concurrentiepositie van watergebonden bedrijven. De bereikbaarheid voor grotere schepen is essentieel. Met een relatief beperkte investering is opwaardering van de vaarweg mogelijk waarmee ook deze duurzame vorm van transport wordt gestimuleerd. Natuur- en recreatiebelangen vragen om een alternatieve vaarroute met veel hogere investeringen. Provincie Fryslân en de gemeente Smallingerland zullen gezamenlijk een onderzoek doen naar de mogelijke haalbaarheid van deze, zeker in economisch opzicht, noodzakelijke verbetering van de beroepsvaarweg naar Drachten.

Benutten natuurlijke kwaliteiten

De overgang (gradiëntzone) tussen de hoge zandgronden (Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden) en de natte veengronden (Nationaal Park De Alde Feanen) is ecologisch bijzonder waardevol. Aanleg van nieuwe natuur en water op deze gradiëntzone verbindt de beide landschappen, versterkt de ecologische verbindingen en benut de natuurlijke kwaliteiten. Het gebied heeft de potentie om onder de juiste voorwaarden en condities uiteindelijk op zeer lange termijn (hoog)veen tot ontwikkeling te laten komen.

Van De Alde Feanen naar de Noardlike Fryske Wâlden

De dorpen Oudega en Earnewâld liggen op de overgang van de lage waterrijke gebieden van Midden Friesland naar de hogere en besloten landschappen van de Noardlike Fryske Wâlden. Uniek is de overgang van water naar wouden aan de oostelijke rand van De Alde Feanen. Deze kwaliteit moet worden uitgebuit, waarbij Oudega en Earnewâld functioneren als verbindende 'schakels' tussen water en land. Herkenbare en aantrekkelijke entrees vanaf de weg (de Wâldwei, toekomstige Centrale As en Rijksweg A7) en het water (bij Grou en Drachten) zijn belangrijke randvoorwaarden bij verdere ontwikkeling.

Duurzaam watersysteem

Nieuwe vormen van waterbeheer bieden kansen die bijdragen aan een meer duurzaam watersysteem. De verschillende wensen en knelpunten in dit gebied bieden voldoende aanknopingspunten om in samenhang een duurzame oplossing te bedenken:

- scheiden van beroeps- en pleziervaart
- onderhoud aan kades koppelen met natuurvriendelijke oevers
- reguleren van bij westenwind hinderlijke opstuwing van water in de Monnike Ee
- realiseren van extra wateroppervlak als uitbreiding van de boezem (lange termijn wens) en 'recreatief' water (korte termijn)
- realiseren van boezemlanden (goede paaigrond, goed voor weidevogelbeheer, zorgt voor variatie in vegetatie, meer flora en fauna)

- realiseren van natuurvriendelijk oevers (positief voor flora en fauna, flauwe rietachtige oevers werken zuiverend voor afstromend landbouwwater)
- tegengaan van verdroging De Alde Feanen
- op termijn vernieuwen van gemaal Oosterzanding dat nu nog functioneert

Samen sterk

Onderlinge samenwerking tussen de dorpen Oudega en Earnewâld geeft een complementair aanbod van voorzieningen en kan het Nationaal Park als toeristische bestemming versterken. De omringende dorpen (Grou, Warten, Nijega, Opeinde, De Veenhoop, Smalle Eel) zijn onderdeel van aantrekkelijke recreatieve routes en verrassende arrangementen. Het inzichtelijk maken van de geschiedenis van deze omgeving trekt toerisme en verbetert de positie van dit gebied. Samenwerking in promotie op het gebied van cultuur, recreatie en toerisme leidt tot versterking van het recreatief product in deze regio.

*Verbinding met
bezoekerscentrum
Earnewâld*

Van wouden...

...naar water

3.0 ONTWIKK

1 Swartewei

2 Aldegeasterdyk

3 Goudtsjepoel/Finnen

4 Skiepekampen

5 Pad langs water

6 Bûtendyken

In de ontwikkelingsvisie zijn de kansen vertaald naar de gewenste ruimtelijke ontwikkeling voor het gebied tussen Drachten en Earnewâld. De visie richt zich op twee thema's: recreatie en landschap en natuur en verdwenen water. Het landschap en de historie worden beleefbaar via aantrekkelijke recreatieve knooppunten die met een netwerk van wandel- en fietspaden en vaarwegen als een parelsnoer aan elkaar zijn gekoppeld. Voor natuur en verdwenen water zijn de spreiding van het recreatief gebruik, een meer duurzaam watersysteem en het benutten van de natuurlijke gradiënt (zand-veen, hoog-laag, droog-nat) ruimtelijk uitgewerkt.

RECREATIE EN LANDSCHAP

Aantrekkelijke entrees

Aantrekkelijke entrees vanaf land (de Wâldwei en de Rijksweg A7) en vanaf water (Drachten, Grou en Earnewâld) zijn essentieel voor de uitstraling en het imago van het gebied. Het gaat zowel om de ontsluiting van het Nationaal Park als van de Noardlike Fryske Wâlden. Bij de afslag vanaf de Wâldwei naar Oudega kan Nijega al een gastheerschap vervullen door informatie te bieden over het gebied. De zandwinlocatie bij Earnewâld vraagt op korte termijn om een aantrekkelijke inrichting en gebruik.

Ook de vormgeving en invulling van het waterfront bij Drachten als oostelijke entree naar het Friese merengebied verdient aandacht. Eenmaal in het gebied vormen Oudega en Earnewâld de entrees naar het Nationaal Park De Alde Feanen en de Friese meren. Het waterfront van Oudega moet daarvoor worden opgeknapt.

Routes als parelsnoer

De routes door het gebied zijn de beleavingsaders van het landschap en liggen als een parelsnoer door het landschap. Bestaande routes liggen op de oude ontginningsassen die voornamelijk in oost west richting lopen en hebben ieder een eigen karakter en gebruik. Oude paden kunnen worden hersteld en nieuw leven worden ingeblazen. Nieuwe fiets- en wandelroutes worden vooral langs het water (noordzijde van de Smalle Eesterzanding) en in aansluiting op Drachten aangelegd. Daardoor wordt de beleving van het landschap vergroot; het water, de dijken, de polders, de houtsingels en de natuurgebieden. Vanuit Nijega wordt de bestaande route in westelijke richting verbonden met het Nationaal Park. Alle routes sluiten aan op een groter recreatief netwerk vanuit Drachten en Earnewâld, waardoor kleinere en grotere ommetjes tussen Drachten, Oudega en Earnewâld mogelijk zijn.

ELINGSVISIE

routes als parelsnoer

landschap

stad of dorp

singellandschap (zandgrond)

veenweidelandschap

verdwenen water

nullijn

bestaand

water

dijk

rijksweg Wâldwei

overige wegen/paden

fietsroute/dorpenroute

fietsroute/dorpenroute

landbouwroute/fietsroute

bestaand

fietsroute

wandelroute

fietsroute

bezoekerscentrum Eernewâld

natuurpark/natuurlijk bos

recreatieve voorziening (singelstrandje)

recreatieve voorziening (le-Sicht)

nieuw

vaarverbinding

fietsroute/dorpenroute

fietsroute

wandelroute/wandelroute op dijk

voorziening (voormalige zuivelfabriek)

recreatieve voorziening (singelstrandje)

recreatieve voorziening (hotel-restaurant)

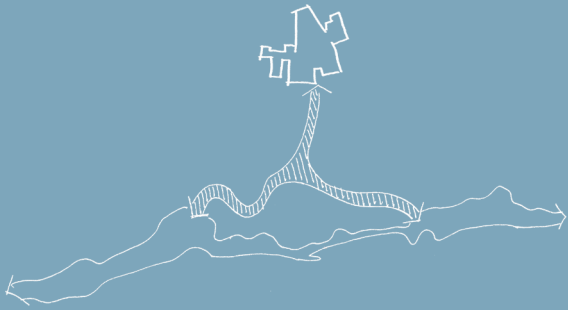
Palet aan voorzieningen

Een aantrekkelijk routenetwerk met een palet aan (recreatieve) voorzieningen is een voorwaarde voor toeristische ontwikkeling en de daaraan verbonden werkgelegenheid en leefbaarheid. Om het niveau van de voorzieningen op peil te houden wordt ingezet op het verbeteren van de huidige voorzieningen in combinatie met enkele aanvullingen die inspelen op de kansrijke ontwikkelingen. Het bezoekerscentrum De Alde Feanen in Eernewâld functioneert als spil in het toeristisch netwerk en als startplaats voor fiets-, wandel en vaartochten.

Door voorzieningen te koppelen aan korte wandel- en fietsroutes ontstaan recreatieve knooppunten op strategische plekken. Plekken met natuurlijk zwemwater zijn zeldzaam. Juist de zonnige zuidwestkant en de zandige noordoever van de Smalle

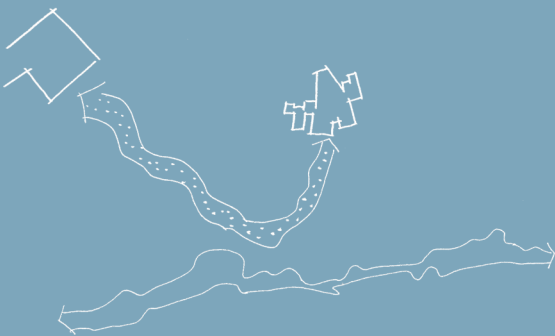
Aantrekkelijke entrees

Verbinden van vaarroutes

Het realiseren van een nieuwe waterverbinding vanuit de Wijde Ee via Oudega richting de Smalle Eesterzanding scheidt de beroeps- en pleziervaart. De doorgaande waterverbinding voor de pleziervaart van Earnewâld via Oudega naar Drachten sluit beter aan op het Friese merengebied. De nieuwe waterverbinding ligt op de grens van zand en veen en is voor de recreant een aantrekkelijke route met voldoende landschappelijke variatie.

Vanaf de Wijde Ee en de Smalle Eesterzanding zijn kanoroutes door het gebied, richting Nijega en Earnewâld. Deze routes sluiten aan op bestaande kanoroutes, waar het landschap en de natuur een prachtig decor vormen voor de kanoërs.

Verbinden natuurlijke kwaliteiten

Tussen de Wijde Ee en de Polder de Westersanning is sprake van een natuurlijke laagte in het landschap. Deze slenk ligt langs de rand van de hogere zandgronden en biedt potentie voor ontwikkeling van een deels natte zone van de Wijde Ee naar het Nationaal Park De Alde Feanen. De zone wordt gecombineerd met de aanleg van een kanoroute en wandelpaden, waardoor het routenetwerk tussen Oudega en Earnewâld wordt verdicht. De Polder de Gealanden kan voor meerdere doeleinden worden gebruikt. Een mogelijkheid is om de natuurlijke kwaliteiten verder te ontwikkelen ter versterking van de ecologische hoofdstructuur en het Nationaal Park, dat hier naadloos op aansluit.

Easterzanding zijn geschikt voor de aanleg van zogenaamde singelstrandjes op fietsafstand van Drachten en Oudega en dus aantrekkelijk voor toeristen én ondernemers. Een nieuw pontje vanaf woonwijk De Sanding (Gaastereiland) bij Smalle Ee maakt de oversteek richting Oudega mogelijk. Vanuit Drachten ontstaat zo de mogelijkheid voor een korte en langere fietstocht via de bestaande pontverbinding bij De Veenhoop (Ie Sicht). De populaire pontjesroute wordt daarmee uitgebreid.

Onderlinge relatie tussen de (horeca)voorzieningen en cultuurhistorische waardevolle plekken langs deze routes en knooppunten versterkt de leefbaarheid, vitaliteit en duurzaamheid in het gebied. Er ontstaat een palet aan voorzieningen, zowel aan het water als in de dorpen.

Landschappelijke kwaliteiten

Het contrast tussen het besloten singellandschap en het open veenweidegebied wordt op enkele plaatsen versterkt. De singelstructuur is beeldbepalend en zorgt voor de 'smûke' plekken. In het veenweidegebied wordt juist de openheid bewaakt. Nieuw water in combinatie met natuurlijke oevers maken de landschappelijke overgang van zand naar veen een aantrekkelijk gebied voor mens en dier.

NATUUR EN (VERDWENEN) WATER

Zonering van functies

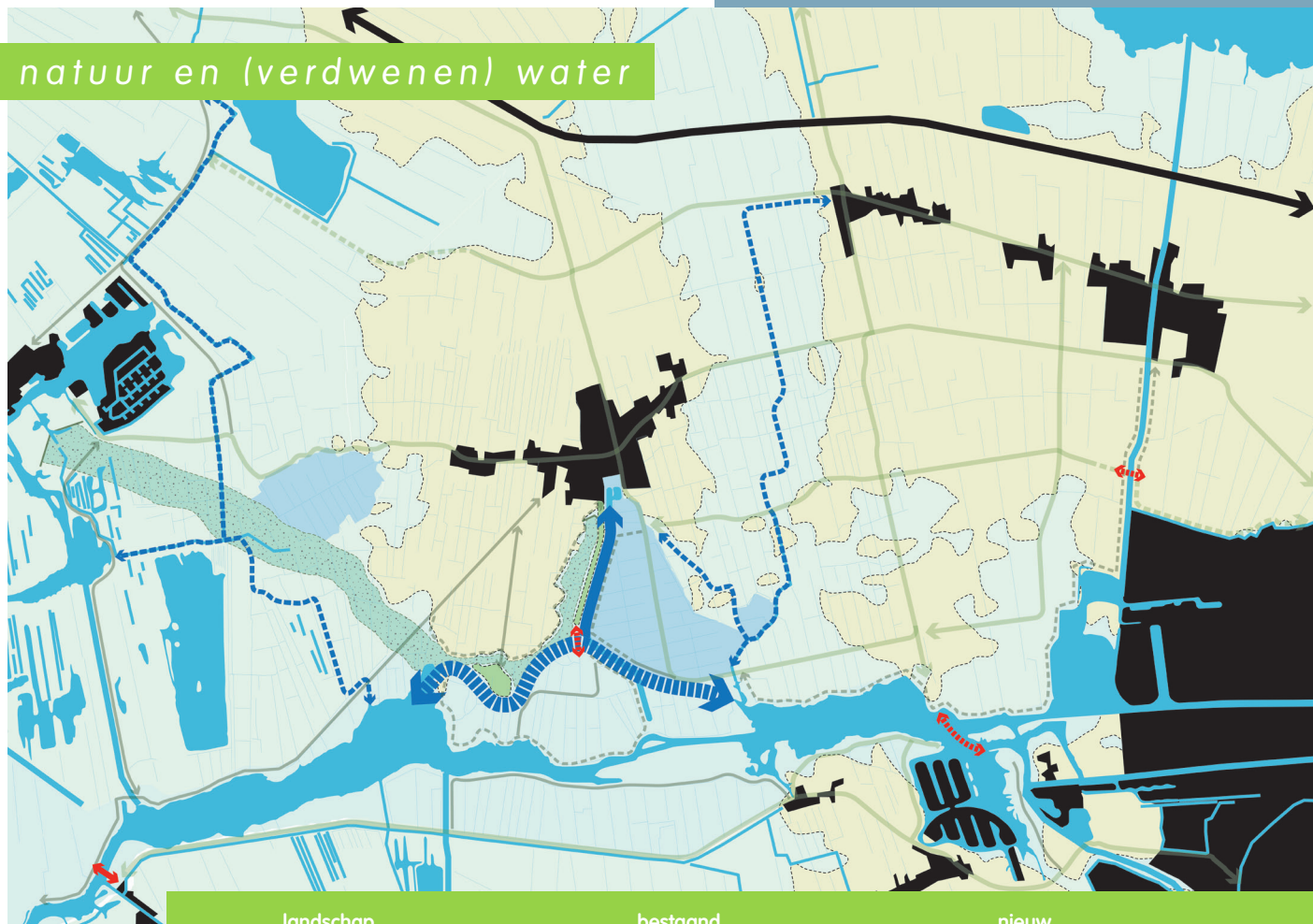
Een goede zonering draagt bij aan het functioneren van de landbouw en recreatie, met voldoende ontwikkelingsmogelijkheden voor de natuur.

Met een nieuwe waterverbinding bij Oudega worden de mogelijkheden voor (watersport)toerisme vergroot. Via transferia kan de watersporter op de fiets of te voet verder. Het netwerk van fiets- en wandelpaden moet daarvoor worden uitgebreid. Dit leidt tot spreiding van recreanten, concentratie van recreatie bij de dorpen en verlichting van de recreatieve druk op het park. De landbouw behoudt en versterkt het areaal en is de beheerder van het landschap.

Duurzaam watersysteem

Een nieuwe vaarroute biedt kansen voor een meer duurzaam waterbeheer en scheiding van beroeps- en pleziervaart. Het nieuwe water draagt bij aan uitbreiding van de boezem; bij westenwind wordt het opstuwend water opgevangen in de laaggelegen (grotendeels onbedijkte) Polder de Gealanden.

natuur en (verdwenen) water

landschap	bestaand	nieuw
stad of dorp	water	vaarverbinding
singellandschap (zandgrond)	vaarweg richting Oudega	route kano/fluisterboot
veenweidelandschap	rijksweg Wâldwei	pontverbinding
verdwenen water	pontverbinding	natte natuur verbinding (zoekgebied)
nullijn		

Het te bemalen oppervlak neemt af en ontlast het gemaal Oosterzanding. Met de ontwikkeling van natuurvriendelijke oevers op de overgang naar de zandgronden wordt de natuurlijke gradiënt benut en hoeven minder (hoge) kades te worden aangelegd. Het nieuwe water kan bijdragen aan het tegengaan van verdroging van De Alde Feanen en leidt tot een verminderde wegziiging en een toename van waardevol kwelwater vanuit de Noardlike Fryske Wâlden. Nader onderzoek maakt de kansen inzichtelijk.

Nieuw water kan in dit gebied relatief eenvoudig worden gerealiseerd door gebruik te maken van de natuurlijke gradiënten tussen de oostelijke rand van de hogere zandgronden en de vaart naar Oudega (Ouddiep). Daarbij worden de randen van de voormalige meren (nu droogmakerijen) benut om het wateroppervlak te vergroten.

4.0 INRICHTING

Nieuw water

Singelstrandje

De kansrijke ontwikkelingen zijn vertaald naar een indicatieve inrichtingsschets voor de directe omgeving van Oudega. De schets dient als voorbeeld om het toekomstig gebruik te laten zien van bestaande en nieuwe voorzieningen gericht op recreatie, natuur en landbouw. Uitgangspunt is het beleefbaar maken van de rijke historie van deze voormalige hoofdplaats van de grietenij Smallingerland.

Waterfront Oudega

Versterken van het waterfront van Oudega, herstel van de (verbinding met het water en verbeteren van de positionering in het Friese merengebied, dragen bij aan de leefbaarheid van het dorp. Het waterfront van Oudega heeft met de haven en

- 1 haven en plein
- 2 vrijetijdsvoorziening (voormalige zuivelfabriek)
- 3 wonen/werken
- 4 (recreatie)wonen
- 5 recreatieterrein (in sfeer voormalige state)
- 6 recreatieve voorziening
- 7 locatie voormalige state
- 8 havenuitbreiding
- 9 kade met wandelpad (landtong)
- 10 steiger
- 11 water
- 12 natuurlijke oever
- 13 wandelroute
- 14 singelstrandje met horecavoorziening
- 15 landbouw (polder- en singellandschap)
- 16 landbouw (singellandschap)
- 17 natte bio-landbouw (rietteelt met extensieve recreatie, potentie voor zandwinning)
- 18 natte natuur
- 19 pontje (zelfbediening)

- bestaand
- nieuw

het plein ① als 'visitekaartje' iets te bieden voor de recreant en de watersport. Deze opwaardering van het waterfront biedt ruimte voor nieuwe (lokale) initiatieven en is een impuls voor de omgeving. Bestaande en nieuwe voorzieningen bij Oudega zijn aanvullend ten opzichte van de aanwezige voorzieningen nabij Earnewâld. De voorzieningen bij Oudega zijn gericht op duurzame vormen van watersport- en verblijfsrecreatie (o.a. elektrisch varen, vrijetijdsvoorziening, camping nabij het terrein van de voormalige state ⑦). Er ontstaat zowel een aantrekkelijk gebied als een spreiding van de recreatiedruk tussen Earnewâld en Oudega.

Leegstand en herbestemming

De voormalige zuivelfabriek ② is een belangrijk onderdeel van het waterfront en dorpsilhouet van Oudega. Het pand is in slechte staat en de locatie verdient een nieuwe gebruiker. Randvoorwaarde (bij herbestemming, restauratie of nieuwbouw) is een beeldbepalend gebouw, gericht op de haven en het plein. Bij voorkeur heeft de begane grond een openbare functie en krijgen de bovenliggende verdiepingen in het pand overige functies zoals wonen en/of werken.

Landtong met steiger

Vanuit het dorp loopt een wandelpad richting de Gealânswei. Deze weg blijft gehandhaafd en vormt een landtong ⑨ tussen het Ouddiep en de nieuwe waterplas ⑪. Langs deze route is een steiger met aanlegvoorzieningen ⑩, geschikt voor kleine platbodems, skûtsjes en de pleziervaart. Voorzieningen voor water, elektra en afval zijn daar voldoende aanwezig. Het dorp ligt op loopafstand, waardoor de bakker, de slager, het café en de supermarkt goed te bereiken zijn.

Zonnige zuidwestzijde

Op de zonnige zuidwestzijde van de landtong aangemeerd, is er fraai zicht op de waterplas met natuurvriendelijke oevers ⑫. Het singelstrandje aan De Geasten ⑭ ligt op het zuidwesten. Goede parkeervoorzieningen en een kleinschalige (mobiele) horecavoorziening maken deze plek aantrekkelijk voor zwemmers en zonzonbidders.

Grillige oevers

Het nieuwe water ⑪ ligt in een natuurlijke laagte en is alleen aan de oostrand voorzien van een kade ⑨. De westelijke rand van de waterplas kent een natuurlijke oever ⑫. Daar volgt de waterrand de grillige lijn van het hoger gelegen zandgebied. Dijken en kades lijken hier overbodig, afhankelijk van de hoogtes van het waterpeil en de zandgronden.

Verleidelijke landelijke routes

Vanaf een wandelpad ⑬ vanuit de kern van Oudega richting Earnewâld, op de grens van de houtsingels en het water, wordt het landschap optimaal beleefd. Nieuwe paden vormen verleidelijke verbindingen tussen de dorpen en voorzieningen.

Sterke landbouw

Richting Earnewâld wordt het landschap steeds natuurlijker en natter. Het gebied ten zuidwesten van Oudega is vooral gericht op (agrarisch) natuurbeheer ⑯. Het gebied ten oosten van Oudega richt zich juist op reguliere en verbrede of biologische landbouw als beheerder van het fraaie polder- en singellandschap ⑮. Goede ontsluiting van (huis)kavels, betere bereikbaarheid van de erven en een goede verdeling van gronden maken de bedrijfsvoering eenvoudiger, gericht op een duurzame toekomst.

Veenpolder vraagt om nieuwe gebruikers

Polder de Gealanden ⑰ ligt met de nieuwe waterverbinding richting Oudega voor de boezem. Het gebruik, beheer en de inrichting van deze plek zijn afhankelijk van de initiatieven vanuit de markt. Verschillende (tijdelijke) scenario's zijn denkbaar, zoals commerciële rietlanden, bio-landbouw of een zandwin-meer (kleinschalige zandwinning). Het eindbeeld is een mix van struweelarm en rietachtig gebied met mogelijkheden voor extensieve recreatie (aanlegplaatsen, speelmogelijkheden of bijvoorbeeld survival). De oude verbinding vanuit de Nieuwe Monnikereppel richting het Ouddiep blijft behouden, maar mag verlanden. Zo ontstaat een plek waar aangelegd kan worden in een extensieve, natuurlijke omgeving. Een zelfbedieningspontje ⑲ richting de landtong verbindt De Gealanden met de wal.

WATERFRONT OUDEGA

Aantrekkelijk waterfront

Herinrichten haven

Levendig plein

Herbestemmen karakteristieke panden

Landtong met steiger

Prachtig plein

Het plein met de haven ¹ is het visitekaartje van Oudega. Rondom het plein en de haven liggen functies gericht op watersport, horeca en verkoop van levensmiddelen. Ontmoeting, gezelligheid en levendigheid staan hier centraal. De voormalige zuivelfabriek ³ is karakteristiek en vertelt de geschiedenis van het dorp. Herbestemming van de locatie voor nieuwe gebruikers is een belangrijke opgave. Voldoende parkeerruimte is een voorwaarde bij ontwikkeling van nieuwe functies.

Herinrichten haven

Oudega wordt beter bereikbaar en toegankelijk door herstructureren van de haven ² en vergroten van de capaciteit van ligplaatsen. Aanmeren tot in de kern verleidt de toerist uit te stappen en Oudega te bezoeken. Een baken ⁴ dat tevens als recreatieve voorziening dient markeert de toegang tot de haven.

Recreëren op Haersma State

De omgeving van de voormalige Haersma State ⁵ biedt mogelijkheden om de historie van Oudega weer (belleefbaar te maken. Op een eigentijdse wijze kan de voormalige state gevisualiseerd worden. Nieuwe vrijetijdsvoorzieningen, verblijfsaccommodaties of faciliteiten voor het recreatieterrein ⁶ zijn hier denkbaar en zorgen voor levendigheid. Deze strategische plek biedt ook ruimte aan nieuwe recreatieve voorzieningen zoals een luxe-camping (glamping), zeilschool, verhuur van kano's, bootjes en fietsen en het aanbieden van fiets- en verblijfsarrangementen ⁷.

Standplaats campers

Campers maken gebruik van de voorzieningen van het recreatiegebied. De verscholen camperstandplaatsen ⁸ liggen in de nabijheid van de dorpskern, met zicht op het landschap en over het water.

Nieuwe ligplaatsen voor passanten

Nieuwe ligplaatsen voor passanten ⁹ liggen nabij het recreatiegebied en maken het mogelijk om van de aanwezige voorzieningen gebruik te maken. Het is een transferium, waar gemakkelijk kan worden overgestapt van water naar land. Kans voor het waterfront van Oudega is een aantrekkelijke en kleinschalige haven gericht op meerdere grotere ligplaatsen in de nabijheid van de dorpskern.

Nieuwe waterplas met steiger

Aan de zuidwest kant van Oudega is nieuw water ¹⁰ dat geschikt is voor onder andere recreatieve doeleinden. Langs de kade met het wandelpad ligt een steiger waar skûtsjes en plezierboten kunnen aanmeren. Moderne voorzieningen voor drinkwater, elektra en afval maken deze ligplaatsen aantrekkelijk voor passanten. Het nieuwe water loopt door tot aan de plek waar recreatieve voorzieningen mogelijk zijn ⁷, bijvoorbeeld verhuur van bootjes. Voor de kleine watersport is dit een prachtige plas, denk bijvoorbeeld aan een zeilschool.

Woon- en werkmogelijkheden

Het zuidoostelijk deel van het waterfront is onderdeel van het nieuwe dorpsilhouet en geschikt voor (nieuwe vormen van) woon- en werkfuncties ¹¹. In het verlengde van de Eastersanning liggen mogelijkheden voor (recreatie)woningen op het water ¹². In tegenstelling tot het lommerrijke westelijke deel van het waterfront is dit deel open van karakter. Het vormt een nieuwe façade naar het landschap.

Rechthuis Oudega

Haersma State

Recreatie op voormalig Haersma State

- 1 ontmoetingsruimte/plein
- 2 haven (herinrichten)
- 3 voormalige zuivelfabriek
- 4 recreatieve voorziening (baken)
- 5 locatie voormalige Haersma State
- 6 recreatieterrein (in sfeer voormalige state)
- 7 recreatieve voorziening (zeilschool/verhuur)
- 8 standplaats campers
- 9 ligplaatsen
- 10 waterplas met steiger
- 11 woon- en werkmogelijkheden (op land)
- 12 (recreatie)wonen (op water)
- 13 kerk
- 14 voormalig rechthuis

- bestaand
- nieuw

Lokaal programma

Korte termijn

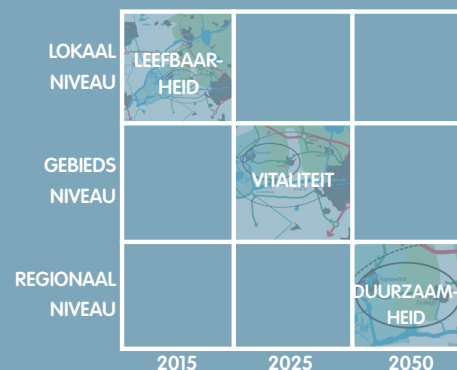
1. inrichten waterfront Oudega, inclusief recreatieve voorzieningen
2. versterken voorzieningen (leefbaarheid Oudega)
3. aanleggen van paden (recreatief medegebruik)

Middellange termijn

4. aanleg nieuw water en nieuwe vaarverbinding vanaf Smalle Eesterzanding richting Oudega
5. nieuwe aanlegvoorziening aan vaste wal (landtong), aansluitend op fiets- en wandelpaden
6. natte natuurontwikkeling in combinatie met wandelpaden
7. realisatie en uitbreiding recreatieve voorzieningen rondom Oudega

Lange termijn

8. ontvlechten van de beroeps- en recreatievaart
9. inrichten Polder de Gealanden (rietteelt / natuur met extensieve recreatie)
10. realiseren pont naar Polder de Gealanden
11. aanleggen wandelroute op overgang zand- en veengebied
12. ontwikkelen singelstrandje, inclusief parkeer- en horecavoorziening
13. opzetten van (mobiele) horecavoorziening

Draagvlak

Om tot realisatie van deze gebiedsvisie te komen hebben verschillende partijen een belangrijke rol. De gemeente Smallingerland en de provincie Fryslân hebben in samenwerking met Wetterskip Fryslân, It Fryske Gea als eigenaar van De Alde Feanen en de Marrekrite de kansen benoemd en vertaald. Bij de uitwerking van deze gebiedsvisie wordt samenwerking gezocht met agrariërs als beheerders van het landschap, ondernemers en de overige eigenaren van panden en opstallen.

Gebiedsontwikkeling begint bij het enthousiasmeren van politiek, bewoners en belanghebbenden. Zij zijn de ambassadeurs die de gebiedsvisie in samenwerking met de genoemde partijen in kleine concrete stappen richting realisatie kunnen brengen. Het denken zal gericht zijn van concreet op korte termijn naar duurzaam en ambitieus op de lange termijn.

Slim combineren en kansen grijpen

De gebiedsvisie gaat over regionale en meer lokale (dorps) opgaven aansluitend bij bestaande programma's (zie kantlijn). Door de programma's slim te combineren kunnen met een integrale benadering kansen worden benut wanneer ze zich voordoen.

De huidige grondpositie van de overheid biedt nu kansen om dit plan tot ontwikkeling te brengen. Zonder deze grondpositie zijn de ontwikkelingsmogelijkheden veel lastiger. De grondpositie kan tegelijkertijd de impuls zijn voor de uitvoering van de natuurontwikkelingsplannen voor De Alde Feanen (in combinatie met een 4e module landinrichting De Alde Feanen).

Het onderhoud aan de kades en oevers is het project waar bij de uitvoering van deze gebiedsvisie kan aanhaken. Zeker nu de noodzaak tot duurzaam waterbeheer (kades, waterberging en uitbreiding Friese boezem) duidelijk is geworden na de hoge waterstanden als gevolg van klimaatveranderingen.

Eveneens actueel is de goede bereikbaarheid van Drachten voor de beroepsvaart. De problematiek beroepsvaart versus pleziervaart en natuur speelt ook in dit gebied een belangrijke rol.

GIE NAAR REALISATIE

Momenteel is de vraag aan de orde op welke wijze de Nationale Parken en Landschappen in de toekomst in stand kunnen worden gehouden nu er geen rijksbijdrage meer is. Het beheerinrichtingsplan (BIP) voor De Alde Feanen wordt herzien. In dat kader is het van belang dat deze gebiedsontwikkeling ook nieuwe verdienmodellen genereert en inspeelt op gelden die op (korte) termijn beschikbaar komen voor onderhoud en (water) beheer.

In het kader van het Fries Merenproject is het uitbreiden en aantrekkelijker maken van recreatief water de opgave evenals het waterfront Oudega met een nieuwe haven. Er zijn kansen om in te spelen op nieuwe aanlegmogelijkheden met voorzieningen gericht op innovatie en duurzaamheid.

Op lokaal (dorps)niveau speelt het stimuleren van de leefbaarheid en het tegengaan van verpaupering (havengebied Oudegal). Voor de opwaardering van de dorpskern en het herbestemmen van de zuivelfabriek als waardevol cultuurhistorisch erfgoed, is het stimuleren van tijdelijk gebruik na jarenlange leegstand een strategische keuze. Dit maakt overleg op korte termijn met belanghebbende partijen noodzakelijk. Daarbij is de koppeling met het recreatiegebied aan de zuidwestzijde van Oudega essentieel.

Ondernemers van Oudega en omgeving spelen een belangrijke rol. In samenwerking met de Kamer van Koophandel moet worden bekeken wat hun toekomstperspectief is in relatie tot deze gebiedsvisie.

Op weg naar een uitvoeringsstrategie

De eerste vervolgstap is, in samenwerking met grondeigenaren en betrokken partijen, het opstellen van een uitvoeringsstrategie met een financiële paragraaf en aansluitend op de al bestaande programma's. Dit is een apart document, dat op basis van de actualiteit steeds wordt bijgesteld. De uitvoeringsstrategie is gericht op projecten die vanuit eigen initiatief worden ingebracht. Een flexibele strategie, afhankelijk van de markt maakt het plan toekomstbestendig. De uitvoeringsstrategie vormt de aanleiding voor verdere vertaling en uitwerking.

Regionaal programma

Korte termijn

1. uitvoeren van het project kades en oevers in combinatie met natuurvriendelijke en openbare oevers, vooroevers als natuurlijke kade (Oever- en kadeproject Oudega-Hooidammen en Tike-Oudega, Integrale uitvoering Oevers & Kadenproject (FYLGI))
2. verdieping van de vaargeulen (baggerproject) in combinatie met mogelijke zandwinning op kleine schaal
3. polderbeheer versus waterberging, efficiënt omgaan met hogere grondwaterstanden en waterberging (maatregelen inrichting waterlichamen oppervlaktewater Kaderrichtlijn water (KRW), Uitvoeringsprogramma waterbeheersplan 2010-2015)
4. verbeteren/oplossen verdrogingsproblematiek De Alde Feanen (4e module Landinrichting Alde Feanen (verdrogingbestrijding via (hydrologische) herstelmaatregelen Programmatische Aanpak Stikstof (PAS))

Middellange termijn

5. reguleren van de opstuwing bij westenwind (overstromingsgebied)
6. aanleggen recreatieve voorzieningen rondom Eamewâld (integreren met bezoekerscentrum)
7. inrichten van omgeving Panhuyspoel (zandwinmeer)
8. verbeteren entree De Alde Feanen

Lange termijn

9. herstructureren van gronden ten behoeve van landbouwpositie
10. realiseren voorzieningen Nijega, versterken entreefunctie Nationaal Park en Noardlike Fryske Wâlden
11. realiseren entree Noardlike Fryske Wâlden
12. realiseren natte natuur (ten zuidwesten van Oudegal)

Colofon

Deze gebiedsvisie is tot stand gekomen in opdracht van:

Gemeente Smallingerland, in samenwerking met Provinsje Fryslân

Adviseur:

N0.ORDPEIL landschap.stedenbouw

J. Bokma

P. Couperus

E. van der Laan

A. Welman

Klankbordgroep:

J. van den Berg Recreatieschap De Marrekrite

W. de Boer Provinsje Fryslân

H. Brummelman Wetterskip Fryslân

H. Bruynzeel Gemeente Smallingerland

G. van der Burg It Fryske Gea

J.J. Dicke Provinsje Fryslân

W. Drenth Provinsje Fryslân

H. Grasman Wetterskip Fryslân

W. Jans Gemeente Smallingerland

B. de Jong Provinsje Fryslân

A. Kramer Provinsje Fryslân

T. Loonstra Dienst Landelijk Gebied

E. Lourens Dienst Landelijk Gebied

J. Medenblik Provinsje Fryslân

S. Oosterwoud Gemeente Smallingerland

H. Roossien Gemeente Smallingerland

L. Trimp Gemeente Smallingerland

H. de Vries It Fryske Gea

G. van der Wielen Provinsje Fryslân

A. Ypma Provinsje Fryslân

Projectnummer:

532 01 410

Datum:

April 2012

Literatuurlijst

1. ANWB, Topografische Atlas Friesland, 2006
2. Buro Hemmen, Nationaal Park De Alde Feanen – Beheers- en Inrichtingsplan In Nije Faze, maart 2006
3. Dienst Landelijk Gebied, Raamplan Landinrichting Alde Feanen, oktober 2004
4. Gemeente Smallingerland, Dorpsvisie Oudega 2025, januari 2009
5. Gemeente Smallingerland, Haalbaarheidsonderzoek nieuw meer bij Drachten, november 2004
6. Gemeente Smallingerland, Reactienota dorpsvisie Oudega 2025, maart 2009
7. Grontmij, Drachten I Smallingerland als middelpunt van de regio - Toeristisch recreatief ontwikkelingsplan, juni 2011
8. Grontmij, Nieuwe kanoroutes te Smallingerland, november 2010
9. Grontmij, Onderbouwing samenhang watersportprojecten westrand Smallingerland 'Alle vaarwegen leiden naar Drachten', oktober 2008
10. Grontmij, Startnotitie Meer bij Oudega, september 2009
11. Lei Wageningen UR, Landbouwverkenning provincie Fryslân tot 2020, juni 2009
12. N0.ORDPEIL landschap.stedenbouw, Belevingsonderzoek 'Fryslân vanaf het water', februari 2008
13. N0.ORDPEIL landschap.stedenbouw, Recreatieve gebiedsvisie Earnewâld, oktober 2010
14. Provincie Fryslân, interne memo 'Kansen commerciële rietveld', 2011
15. Provincie Fryslân, interne memo 'Nut der vergroting Friese boezem', oktober 2009
16. Provincie Fryslân, "Om de kwaliteit van de romte" streekplan Fryslân, 2007
17. Provincie Fryslân, Uitwerking van het Streekplan op het landschapsonderdeel, Landschapstypering van Fryslân
18. Toevaart in De Alde Feanen – het recreatieve gedrag van toevaarders, mei 2003
19. Uitgeverij Nieuwland, Historische Atlas Friesland, 2006
20. Van der Tuuk BV, Recreatie-onderzoek Nationaal Park i.o. De Alde Feanen, mei 2003
21. www.oudega.info

www.sigmawater.org